

УДК 336.71:339.92

Мельниченко О.В.

аспірант кафедри банківської справи
Київського національного торговельно-економічного університету

РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто основні сфери використання рефінансування, такі як рефінансування з боку держави, рефінансування на міжбанківському кредитному ринку й рефінансування з боку Національного банку України. В умовах глобалізації, поняття рефінансування значно розширюється. Запропоновано розширення напрямів і джерел його застосування в умовах глобалізації.

Ключові слова: відновлення вільних ресурсів, рефінансування, напрями рефінансування, джерела рефінансування.

Мельниченко О.В. РЕФИНАНСИРОВАНИЯ БАНКОВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье рассмотрены основные сферы использования рефинансирования: рефинансирование со стороны государства, рефинансирования на межбанковском кредитном рынке и рефинансирования Национального банка Украины. В условиях глобализации, понятие рефинансирования значительно расширяется. Предложено расширение направлений и источников его применения в условиях глобализации.

Ключевые слова: восстановление свободных ресурсов, рефинансирование, направления рефинансирования, источники рефинансирования.

Melnichenko O.V. REFINANCING BANK OF GLOBALIZATION

The paper considers the main areas use of refinancing such as refinancing from the State, refinancing in the interbank lending market and refinancing by the National Bank of Ukraine. In the context of globalization, the concept a refinancing considerably expanded. Proposed expansion areas and the sources its application in the context of globalization.

Keywords: the restoration of free resources, refinancing, refinancing trends, sources of refinancing.

Постановка проблеми. Банки часто стикаються з проблемою браку коштів для розрахунків за своїми зобов'язаннями або для подальшого кредитування. Особливої актуальності воно набуває під час циклічних спадів економіки або в періоди гострої фази кризи. Тоді перед банками надзвичайно гостро постає проблема достатності вільних резервів. Вільних резервів має вистачати для забезпечення банками власної кредитоспроможності для використання зобов'язань перед вкладниками і кредиторами. Це зумовило необхідність розширити напрями та джерела рефінансування, що виникають в умовах глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх публікацій свідчить про значний інтерес до окресленої проблеми з боку науковців і практиків. Значний вклад у розкриття сутності рефінансування зробили А. Ковалюк, У. Ніконенко, С. Реверчук, Г. Фетисов; аналізу інструментів рефінансування й удосконаленню його механізмів присвячені праці С. Лобозинської, В. Міщенко, М. Савлука, А. Сомика, А. Шаповалова. Сучасному стану рефінансування в Україні значну увагу приділяє економічний аналітик Д. Гриньків. Однак, незважаючи на значний обсяг наукових досліджень і практичних напрацювань, досі не було розглянуто напрямів і джерел рефінансування, що значно розширюються в умовах глобалізації.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в аналізі традиційних сфер використання рефінансування, та запропонувати розширення напрямів і джерел його застосування в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поповнення вільних ресурсів відбувається традиційним шляхом – за допомогою збільшення статутного капіталу й додаткового залучення депозитів (часто шляхом збільшення депозитних ставок), або запозичення коштів на важливі інвестиційні проекти. Потреба у відновленні ресурсів виникає при неочікуваній втраті ліквідності, платоспроможності або загрози банкрутства банку. Операції щодо відновлення банківських ресурсів належать до операцій з рефінансування.

Відновлення вільних банківських резервів може відбуватися двома способами. Відповідно до першого, центральний банк застосовує інструменти грошово-кредитної політики, створює необхідні умови для збільшення вільних резервів у банківській системі. Скажімо, зменшення норми обов'язкового резервування, автоматично збільшить банківські вільні резерви. Або центральний банк прийме рішення про надання банкам кредитів рефінансування тощо. Другий спосіб використовується в разі потреби окремого банку в додатковій ліквідності.

Сучасній економічній практиці відомі три основні сфери використання рефінансування:

1) рефінансування з боку держави в особі Міністерства фінансів (в окремих країнах – казначейства), коли за згодою власників зобов'язань держава замінює зобов'язання із закінченими термінами на нові або одні зобов'язання на інші з більш тривалим терміном погашення;

2) рефінансування можуть проводити комерційні банки шляхом заміни одного міжбанківського кредиту на інший, випуску еврооблігацій на міжнародних фінансових ринках, заміни іпотечного кредиту на іпотечні цінні папери;

3) рефінансування широко використовується центральними банками для підтримки ліквідності й регулювання грошового обороту [1, с. 265].

На нашу думку, виділення лише трьох сфер використання рефінансування є недостатньо повним, особливо в умовах глобалізації й не відображає всього розмаїття його джерел, визначених як законодавчо, так і згідно з реально існуючими «правилами гри». Наприклад, до операцій з рефінансування, згідно з такими «правилами» можна зарахувати надання коштів дочірнім установам іноземних банків материнськими структурами. Іноді це виступає як вияв конфлікту інтересів національної і глобальної економік, іноді їх інтереси збігаються.

Хоча рефінансування банків за рахунок коштів державних бюджетів та інших державних фондів коштів також законодавчо не визначене, добре відомі факти фінансової підтримки банків, особливо у кри-

зові періоди. Фінансова допомога банкам за рахунок бюджетних коштів більшістю вчених-економістів не визнається рефінансуванням і на сьогодні лишається дискусійним питанням. Державами направляють значні суми коштів банкам для підтримки їх ліквідності або збільшення капіталізації, в деяких випадках – на повну або часткову націоналізацію через викуп їхніх акцій. Іноді за рахунок цих коштів формується частина пасивів банків – капітал та зобов'язання. Надалі вони використовуються для підтримки ліквідності, платоспроможності банку, повернення довіри вкладників та подальшого кредитування позичальників, а іноді для порятунку банку від банкрутства. Тобто, ці кошти використовуються для відновлення вільних банківських резервів, а значить – існують характерні риси, притаманні рефінансуванню, які були розглянуті вище. Проте, щодо визнання державної підтримки банків рефінансуванням, слід внести деякі уточнення, а саме – врахувати зміну форми їх власності й уточнити мету діяльності. Для цього розглянемо окремо три випадки надання державою фінансової підтримки банку.

Перший передбачає направлення коштів з державного бюджету на покупку або додаткову емісію акцій банку, тобто йдеться про рекапіталізацію (збільшення статутного капіталу державного банку) або зміну форми власності (націоналізацію банку). Зміна власника банку може призвести до перегляду стратегії банку та його подальшої діяльності. Під час гострої фази поточної фінансової кризи відома велика кількість випадків рекапіталізації й націоналізації банків у багатьох країнах світу, в Україні в тому числі. На нашу думку, у зв'язку зі зміною права власності й безповоротності цих коштів, процеси рекапіталізації та націоналізації хоча і збігаються з рефінансуванням щодо цілей (відновлення вільних резервів), проте принципово відрізняються з правової точки зору. Тому не вважаємо їх рефінансуванням.

Другий випадок: Міністерство фінансів України приймає рішення надати кошти для подальшого інвестування у значимий для національної економіки проект. Оскільки банк при цьому не мав браку ліквідності й у нього не виникла потреба в додаткових коштах, то цей вид фінансування також не можна вважати рефінансуванням.

Третій випадок передбачає надання коштів Міністерством фінансів банку для відновлення його вільних резервів у зв'язку з виникненням проблем з ліквідністю або для запобігання його банкрутству. Такий вид фінансової допомоги можна вважати рефінансуванням у широкому розумінні. Так, загальновідомим є факт покупки Міністерством фінансів США у 2009 р. так званих «токсичних» активів у деяких банків, які планувалося виставити на продаж у 2011 р. в обсязі 142 млрд дол. [2]. Токсичними вважаються облігації, забезпечені іпотечними кредитами (mortgage-backed securities, MBS). В Україні подібні випадки фінансової допомоги нам не відомі, проте теоретично це можливо.

Оскільки науковим співтовариством широко не обговорювалася тема детального аналізу різних видів фінансової підтримки банків з боку держави щодо віднесення деяких з них до рефінансування, то пропонуємо вважати це питання відкритим для подальших дискусій. Це надзвичайно актуальна проблема, тому що коштів державного бюджету було недостатньо для фінансової підтримки банків і уряди самі вимушені були позичати ресурси, у тому числі у міжнародних фінансово-кредитних організацій. Отже, уряди допомагали банкам, збільшуючи при цьому

власний державний борг. З одного боку, ці операції надзвичайно схожі з рефінансуванням, особливо за наслідками для банків та їх кредиторів, а з іншої – мають ознаки інвестування. На нашу думку, повністю ігнорувати державну підтримку банків у контексті їх рефінансування не доцільно.

З метою нівелювання негативних наслідків банківських криз для державних фінансів, було створено інститут центрального банку, одним із першим завдань якого була фінансова підтримка банків у разі гострої нестачі коштів, тобто виконання функції кредитора останньої інстанції. Аналіз дій центральних банків та урядів під час останньої світової фінансової кризи дав змогу зробити висновок, що до банків надходила допомога від обох державних інституцій. Центральні банки, використавши всі стандартні інструменти монетарної політики для порятунку банківської системи й не досягнувши поставленої мети – відновлення економічного зростання, почали застосовувати нестандартні заходи, які ми детально дослідимо нижче.

Крім того, слід зауважити, що, крім зростання зовнішніх боргів органів державного управління, нестримно зросли зовнішні борги центральних банків більшості країн світу й валові зовнішні борги країн.

Скажімо, Національний банк України для здійснення рефінансування банків сам очікує на кредитування від Міжнародного валютного фонду, оскільки показник приросту грошової бази в Україні жорстко контролюється у межах зобов'язань перед МВФ при реалізації програми «Стенд-бай». Зокрема, було виплачено найбільш значну суму, яка передбачалась до оплати протягом 2011–2019 рр. Однак назвати її критичною не можна, лівова її частка (\$ 6,4 млрд) – це платежі Міжнародному валютному фондові. Значна частина суми погашається за рахунок розміщення зовнішніх зобов'язань України [3].

Отже, в умовах глобалізації поняття рефінансування значно розширюється, і ми пропонуємо виділити дещо більше напрямів і джерел його застосування, а саме:

- 1) рефінансування держави в особі Міністерства фінансів через заміну зобов'язань із закінченими термінами на нові або одних зобов'язань на інші з більш тривалим терміном погашення;
- 2) кредитування міжнародними фінансово-кредитними інституціями центральних банків для подальшого рефінансування комерційних банків;
- 3) рефінансування центральними банками комерційних банків для підтримки їх ліквідності;
- 4) рефінансування центральними банками комерційних банків при здійсненні грошово-кредитної політики у процесі регулюванні пропозиції грошей;
- 5) рефінансування банків спеціалізованими фінансовими установами (наприклад, в Україні – Державною іпотечною установою) для подальшого кредитування позичальників;
- 6) підприємства, які застосовують рефінансування, наприклад, при повторному чи додатковому вкладенні капіталу у виробництво за рахунок отриманого прибутку, при здійсненні нового запозичення для погашення наявної заборгованості, пролонгування терміну боргу (позики) або збільшення його суми, випуску нових цінних паперів для погашення цінних паперів з закінченими термінами та в інших випадках;
- 7) кредитування банків на міжбанківському кредитному ринку, у тому числі при продажі кредитів;
- 8) рефінансування банків у кризових умовах за рахунок коштів державного бюджету (або іншого, спеціалізованого);

9) рефінансування шляхом залучення банками ресурсів на фінансових ринках (міжнародному й національному), яке може проводитися двома шляхами: випуск облігацій на фінансових ринках; заміна одного міжбанківського кредиту на інший;

10) рефінансуванням вважається процес сек'юритизації, у тому числі заміна іпотечного кредиту на іпотечні цінні папери;

11) у широкому повсякденному вжитку комерційні банки використовують термін «рефінансування» для зміни умов (процентів, термінів, видів валют, обсягів) попередньо виданих кредитів своїм позичальникам при виникненні проблем з погашенням кредиту або для стимулювання споживання при економічному зростанні;

12) рефінансування банків за рахунок нестандартних інструментів монетарної політики.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, під впливом глобалізаційних процесів відбуваються зміни у банківській діяльності, зокрема посилення концентрації капіталу через механізми злиття і по-

глинать; зрощення транснаціональних фінансово-кредитних груп з транснаціональними монополіями інших сфер і галузей економіки (промисловими, транспортними, будівельними, страховими тощо); значне перевищення кредитів над депозитами у банках; більша доступність коштів рефінансування для банків у розвинутих країнах порівняно з країнами, що розвиваються; підвищення експансії ТНБ на ринки, що розвиваються, до яких належить і Україна.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Фетисов Г.Г. Организация деятельности центрального банка : [учебник] / Г.Г. Фетисов, О.И. Лаврушин, И.Д. Мамонтова; под общ. ред. Г.Г. Фетисова. – 2-е изд. стер. – М. : КНОРУС, 2007. – 432 с.
2. Treasury to Begin Orderly Wind Down of Its \$142 Billion Mortgage-Backed Securities Portfolio. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1111.aspx> (на 28.07.2014).
3. Офіційний сайт інформагенції ЛігаФінанс. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finance.liga.net/economics/2012/11/30/news/31136.htm> (на 28.07.2014).

УДК 336.77

Миськів Г.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та підприємництва
Європейського університету, Львівська філія*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У статті розглядаються тенденції розвитку кредитного ринку України впродовж 2010–2014 рр., викликані макроекономічними чинниками. На основі аналізу показників діяльності кредитного ринку, визначена динаміка розвитку кредитування в Україні. Автор комплексно визначає тенденції розвитку всіх сегментів кредитного ринку в тісному взаємозв'язку.

Ключові слова: кредитний ринок, тенденції, чинники, кредит, валюта.

Мыськив Г.В. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КРЕДИТНОГО РЫНКА УКРАИНЫ

В статье рассматриваются тенденции развития кредитного рынка Украины на протяжении 2010–2014 гг., вызванные макроэкономическими факторами. На основе анализа показателей деятельности кредитного рынка, определена динамика развития кредитования в Украине. Автор в комплексе определяет тенденции развития всех сегментов кредитного рынка в тесной взаимосвязи.

Ключевые слова: кредитный рынок, тенденции, факторы, кредит, валюта.

Myskiv G.V. MODERN TRENDS OF UKRAINE CREDIT MARKET'S DEVELOPMENT

The article deals with development trends of the credit market in Ukraine during 2010–2014 caused by the macroeconomic factors. Based on the analysis of performance indicators of the credit market determined the dynamics of lending in Ukraine. Author comprehensively defines the development trends all segments of the credit market

Keywords: credit market trends, factors, credit, currency.

Постановка проблеми. Новітньою точкою відліку розвитку кредитного ринку України можна вважати його спад у 2009 р. й поступове піднесення впродовж наступних років. Саме фінансова криза 2008–2009 рр. дала змогу переформатувати кредитний ринок: змусила вдосконалити кредитну політику комерційних банків, підвищити вимоги до позичальників, переглянути кредитні продукти, зрівноважити структуру кредитних портфелів та активізувати роботу з боротьби із проблемною заборгованістю.

Усі ці чинники функціонування кредитного ринку формують сукупність тенденцій його сучасного розвитку й відображаються в показниках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Динаміка, тенденції та прогноз розвитку кредитного ринку України впродовж декількох років досліджені в нау-

кових працях багатьох учених: Б. Івасіва, О. Барановського, О. Васюренка, О. Вовчак, О. Заруби, С. Глуценко, І. Розмаїнського, А. Одінцова, С. Ілляшенка, О. Морозової, Н. Рогожнікової, Л. Рудь, О. Карасика, О. Кириченка, З. Ковальнової, Л. Павлової, Г. Поляк, В. Ходаківської, Я. Чайковського та інших. Однак, зазвичай, автори акцентують дослідження на розвитку лише банківського сектора кредитного ринку й оминають увагою інші його складові.

Постановка завдання. Дослідити динаміку функціонування кредитного ринку України та його сегментів на основі аналізу показників і виокремити основні тенденції, які супроводжують розвиток ринку на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільший вплив на розвиток кредитного ринку справ-